

Tomasz Jura*
ORCID: 0000-0001-7707-4700
tomaszfilipjura@gmail.com

Kredyty waloryzowane do franka szwajcarskiego a ryzyko systemowe w polskim sektorze bankowym

Streszczenie

Kredyty denominowane i indeksowane do franka szwajcarskiego zostały wprowadzone do oferty banków i udzielane na masową skalę w latach 2004–2008. Istotny wpływ na to miał przede wszystkim dynamiczny rozwój rynku nieruchomości i niewystarczający kapitał krajowy do sfinansowania jego rozwoju, a także sprzyjający tym zjawiskom dysparytet stóp procentowych oraz aprecjacja złotego począwszy od 2004 roku do lipca 2008 roku. Od sierpnia 2008 roku nastąpiła gwałtowna aprecjacja kursu helweckiej waluty, która w połączeniu z załamaniem rynku swapów spowodowała materializację ryzyka rynkowego. Ponadto aprecjacja złotego przyczyniła się do podniesienia wskaźnika LTV w porównaniu z kredytami złotowymi, co sprawia, że kredyty waloryzowane do kursu CHF mogą charakteryzować się podwyższonym ryzykiem kredytowym. W 2019 roku po wydaniu głośnego wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej zwiększyło się także prawdopodobieństwo materializacji ryzyka prawnego. Należy podkreślić, że przeprowadzona analiza dowiodła, że mimo wskazanych wyżej zagrożeń związanych z kredytami waloryzowanymi do CHF stabilność polskiego sektora bankowego nie jest bezpośrednio zagrożona – m.in. z powodu wyższych niż w innych państwach UE wymogach kapitałowych. W pracy zaproponowano jednak działania, które powinny podjąć instytucje *safety net*, aby doprowadzić do złagodzenia problemu.

Słowa kluczowe: kredyty mieszkaniowe, frank szwajcarski, kurs walutowy, ryzyko, instytucje sieci bezpieczeństwa

JEL: G01, G10, G21, G18, G28

* Tomasz Jura – absolwent pierwszego stopnia Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie na kierunku Finanse i Rachunkowość, student czwartego roku Prawa na WPiA UW. Laureat nagrody Prezesa Zarządu BFG w konkursie na najlepsze prace licencjackie, magisterskie i doktorskie z zakresu problematyki stabilności systemu finansowego w kategorii prac licencjackich.

Loans Denominated and Indexed to the Swiss Franc and Systemic Risk in the Polish Banking Sector

Abstract

Loans denominated and indexed to the Swiss franc were introduced to the banks' offer and granted on a massive scale in the years 2004–2008. This was mainly due to the dynamic development of the real estate market and insufficient domestic capital to finance its development, as well as the favourable interest rate disparity and appreciation of the Polish currency zloty from 2004 to July 2008. From August 2008, there was a sharp appreciation of the Helvetic currency, which, combined with the collapse of the swap market, resulted in the materialization of a market risk. Moreover, the appreciation of the zloty contributed to an increase in the LTV ratio as compared to zloty loans, which means that loans indexed to the CHF exchange rate may be characterized by increased credit risk. In 2019, after the high judgment of the Court of Justice of the European Union was issued, the likelihood of legal risk materialization increased. It should be emphasized that the conducted analysis proved that despite the above-mentioned risks related to loans indexed to CHF, the stability of the Polish banking sector is not directly threatened, inter alia due to higher capital requirements than in other EU countries. However, the author proposes actions that should be taken by safety net institutions to alleviate the problem.

Key words: mortgage loans, Swiss franc, exchange rate, risk, safety net institution

Wstęp

W debacie publicznej spór związany z kredytami denominowanymi lub indeksowanymi do franka szwajcarskiego zabezpieczonymi hipoteką bywa określany mianem „kryzysu frankowego”¹. Sformułowanie to sugeruje, że mamy do czynienia ze zjawiskiem jednocześnie: negatywnym, niecodziennym i szczególnie trudnym do przewyciężenia. Niektórzy nawet, dla opisanego zaistniałego przypadku, posługują się sformułowaniem „katastrofa”². Należy zatem postawić pytanie: czy rzeczywiście tak jest? Wydaje się, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi, ponieważ nabrało ono bardzo emocjonalnego charakteru. Zagadnienie to stało się tak doniosłe, że na temat kredytów waloryzowanych do kursu walut obcych wypowiedziało się wiele sądów europejskich, w tym Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (niejednokrotnie). O frenetycznej naturze zagadnienia może świadczyć to, że stał się on przyczyną powstania dość specyficznego w swym działaniu i nazwie stowarzyszenia³. W związku z tym w szeroko pojętej debacie publicznej zaczęło pojawiać się wiele

¹ A. Wiewiórowska-Domagalska, *Prawo z tektury. Państwo mogło zapobiec problemom frankowiczów [HISTORIA KRYZYSU]*, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/1424985,rola-panstwa-w-kryzysie-frankow1.1ym.html> (dostęp: 04.05.2020).

² K. Oppenheim, *Kulisy „frankowej” katastrofy*, <https://polskatimes.pl/kulisy-frankowej-katastrofy/ar/12077676> (dostęp: 4.05.2020).

³ Stowarzyszenie StopBankowemuBezprawiu – <https://www.bankowebezprawie.pl/> (dostęp: 04.05.2020).

mitów i przekłamań. Polemikę z kontrowersyjnymi wypowiedziami podjęli nie tylko ekonomiści⁴ i prawnicy⁵, ale również decydenci banków⁶.

Niniejsza praca ma na celu weryfikację systemowego znaczenia problemu kredytów CHF w Polsce oraz sformułowanie rekomendacji w zakresie dalszych kroków, które powinny podjąć instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego.

1. Kredyty waloryzowane do kursów walut obcych jako produkt bankowy

Walutowe kredyty mieszkaniowe w przeważającej części były udzielane w CHF, dlatego kredyty waloryzowane (denominowane oraz indeksowane) do tej waluty stanowią główny przedmiot niniejszego artykułu⁷. Z ekonomicznego punktu widzenia nie ma różnicy pomiędzy kredytem denominowanym a indeksowanym. Odmienne są jednak formalne zasady ich rozliczania.

Na pytanie, dlaczego banki pożyczają franki szwajcarskie u zagranicznych instytucji kredytowych, skoro następnie wymieniały obcą walutę w banku centralnym na PLN, odpowiedź przedstawia poniższe wyliczenie.

Od kwietnia 2004 roku do lipca 2008 roku miało miejsce w Polsce w szczególności:

- 1) przyspieszenie wzrostu gospodarczego,
- 2) bezprecedensowy wzrost popytu na nowe mieszkania⁸, a w konsekwencji
- 3) wzrost popytu na kredyty hipoteczne⁹,

⁴ M. Radzikowski, *Kontrowersje w postrzeganiu kredytów w walutach obcych w Polsce i ich weryfikacja w ujęciu ekonomiczno-finansowym*, Wrocław Economic Review 24/1, <http://wuwr.pl/ekon/article/view/8486> (dostęp: 05.05.2020).

⁵ M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.

⁶ C. Stypułkowski, *Franki niestety istnieją*, <http://cezarystypulkowski.pl/2019/01/08/franki-niestety-istnieja/> (dostęp: 05.05.2020).

⁷ Według M. Jabłońskiego i K. Koźmińskiego pojęcie „kredytu walutowego” nie mieści się w zbiorze pojęciowym „kredytu waloryzowanego”, które dotyczy wyłącznie kredytów denominowanych/indeksowanych do kursu waluty obcej. Jednak – w ocenie autora niniejszej pracy – nie można ignorować występowania pojęcia „kredyty walutowe” w rozumieniu „kredytów waloryzowanych” dla skrótu myślowego. Posługują się nim nie tylko autorzy licznych publikacji naukowych, sędziowie orzekający w sprawach spornych pomiędzy kredytobiorcami i bankami, ale pojęcie to jest również stosowane w oficjalnych raportach instytucji sieci bezpieczeństwa. M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe kredyty waloryzowane...*, *op. cit.*, s. 9.

Jeszcze inną definicję prezentują A. Grebieniow i K. Osajda: „kredyt denominowany w walucie szwajcarskiej, to kredyt we frankach szwajcarskich, który może być wypłacony w walucie, w jakiej jest denominowany (tzw. kredyt „czysto” walutowy)”. A. Grebieniow, K. Osajda, *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe. Kredyty Walutowe. Węzłowe Zagadnienia*, Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, Warszawa 2019, s. 14.

⁸ NBP, Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych w Polsce w latach 2002–2009, Warszawa 2010.

⁹ M. Lissowska, J. Szulfer, *Cykl mieszkaniowy a system bankowy – przypadek Polski*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH, Warszawa 2012.

- 4) duża obecność banków będących własnością zagranicznych podmiotów¹⁰,
- 5) stopy procentowe utrzymywały się na poziomie wyższym niż w strefie euro lub Szwajcarii.

Zwiększenie zdolności kredytowej po stronie klienta banku powodowało po stronie udzielającej kredytu wzrost ryzyka kredytowego, czyli niedotrzymanie przez dłużnika terminu regulacji powinności lub całkowite zaprzestanie spłacania rat kapitałowych oraz odsetek, co prowadzi do spadku wartości bieżącej aktywów banku i w konsekwencji oznacza stratę, którą bank musi pokryć ze swojego zysku, bądź z kapitału.

W wyniku wybuchu światowego kryzysu finansowego lat 2008–2009 zrealizowały się wszystkie aspekty ryzyka rynkowego. Udzielanie mieszkaniowych kredytów walutowych na masową skalę doprowadziło do ich dominacji w portfelu kredytowym banków, co przyniosło realizację ryzyka koncentracji¹¹. Po 2008 roku inwestorzy wycofali swój kapitał z rynku instrumentów pochodnych, rynek ten utracił płynność. Zmaterializowało się ryzyko niedopasowania aktywów i pasywów¹². Niektóre banki zmniejszają swoje otwarte pozycje walutowe, emitując dług podporządkowany w walucie obcej, w szczególności zagranicznym bankom macierzystym. Realizacja ryzyka rynkowego wywołała obawy o wypłacalność kredytobiorców. Doprowadziło to decydentów politycznych do rozważań nad konwersją kredytów walutowych. Dla banków pojawiło się zagrożenie realizacji ryzyka prawnego.

Z punktu widzenia kredytobiorcy niski poziom oprocentowania pożyczek w walutach obcych w pewnym stopniu złagodził krótkoterminowe konsekwencje deprecjacji PLN, jednak ewentualny przyszły wzrost stóp procentowych w CHF i deprecjacja PLN zagroziłoby spłacie „kredytów frankowych” poprzez wyższe płatności miesięczne. Z powodu, że większość kredytów walutowych dla gospodarstw domowych stanowią długoterminowe kredyty mieszkaniowe zabezpieczone nieruchomościami mieszkalnymi, mogłoby to stworzyć wrażenie, iż zobowiązania te są wolne od ryzyka. Jednak aktywność na rynkach mieszkaniowych zwykle powiązana jest z ogólną działalnością gospodarczą. Banki mogą odczuwać utrudnienia w zaspokajaniu roszczeń z przedmiotu zabezpieczenia w okresach ogólnego spowolnienia koniunktury gospodarczej, ze względu na słabnący popyt. Słabnący popyt skutkowałby również spadkiem cen, co dodatkowo obniżyłoby stopień zaspokojenia roszczeń banków.

¹⁰ EBC, FINANCIAL STABILITY REVIEW JUNE 2010, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/financialstabilityreview201006en.pdf> (dostęp: 04.05.2020).

¹¹ „Około 75% sprzedaży kredytów hipotecznych należy do 5 banków, co sprawia, że zmiana polityki kredytowej w jednym z nich może wpłynąć na ograniczenie podaży”, Raport AMRON-SARfin dla ZBP 4/2019, https://zbp.pl/getmedia/9b70af88-8203-4f1d-822e-b5ed8a798783/Raport-AMRON-SAR-FiN-Nr-4-2019_PL.

¹² Jak podaje KNF w „Raportcie o sytuacji banków w 2008 roku”: „w wyniku pogłębienia się kryzysu finansowego i dalszego spadku zaufania pomiędzy uczestnikami rynku doszło do ograniczenia płynności rynków i zaniku transakcji o dłuższych terminach. W Polsce zjawiska te również znalazły swoje odzwierciedlenie”, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_banki_2008_10241.pdf (dostęp: 07.05.2020).

Kredyt hipoteczny (zwany również kredytem mieszkaniowym) to produkt bankowy, którego celem jest sfinansowanie inwestycji w nieruchomości zabezpieczonej hipoteką na przedmiocie kredytowania. Jak przypomina dr M. Mikołajczyk¹³: „w rekomendacjach krajowego nadzoru finansowego ekspozycja kredytowa zabezpieczona hipotecznie to ekspozycja powiązana z finansowaniem nieruchomości, w przypadku której ustanowiono zabezpieczenie w postaci hipoteki, lub hipoteka będzie zabezpieczeniem docelowym”¹⁴. Przywołany przez dra M. Mikołajczyka akt prawny to Rekomendacja S, która określa minimalny poziom zabezpieczenia w momencie udzielania kredytu hipotecznego. Zabezpieczenie to jest powiązane ze wskaźnikiem LTV (ang. *loan to value*). W przypadku mieszkaniowych kredytów walutowych wartość ekspozycji kredytowej ulega zmianom ze względu na wahania kursu walut. Może zatem dojść do sytuacji, gdy po latach spłat wartość zadłużenia będzie wyższa od wartości przedmiotu zabezpieczenia (nieruchomości). Po stronie banku prowadzi to do wcześniej wspomnianych odpisów na rezerwy.

Banki ustawowo zobligowane są do zabezpieczenia się przed ryzykiem. Celem skutecznego zarządzania ryzykiem jest osiągnięcie równowagi pomiędzy: płynnością, bezpieczeństwem oraz rentownością¹⁵. W marcu 2015 roku na podstawie art. 137 pkt 5 ustawy Prawo bankowe (dalej: pr. bank.)¹⁶ Komisja Nadzoru Finansowego (dalej: KNF) wydała Rekomendację P¹⁷ dotyczącą zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków. Wprowadzenie wspomnianej regulacji było naturalną konsekwencją wynikającą z doświadczeń ostatniego międzynarodowego kryzysu finansowego. Zarządzanie płynnością okazało się kluczowe w momencie, kiedy banki zostały pozbawione dostępu do rozwiniętych hurtowych rynków kapitału. To w połączeniu z wcześniejszym nadmiernym wzrostem bilansów banków okazało się poważnym źródłem utraty płynności. W przypadku omawianych kredytów „frankowych” realizacją wspomnianego ryzyka płynność było załamanie rynku swapów.

¹³ M. Mikołajczyk, *Bankowość hipoteczna*, [w:] M. Zaleska (red.), *Świat Bankowości*, Difin, Warszawa 2018, s. 251.

¹⁴ Wspomniana regulacja to Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami zabezpieczonymi hipotecznie, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/projekt_znowelizowanej_Rekomendacji_S_62603.pdf (dostęp: 08.05.2020).

¹⁵ P. Niedziółka, *Proces zarządzania ryzykiem w banku*, [w:] M. Zaleska (red.), *Świat Bankowości*, Difin, Warszawa 2018, s. 314.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. 1997 Nr 140 poz. 939, Dz.U. z 2019 r. poz. 2357, z 2020 r. poz. 284, 288, 321.

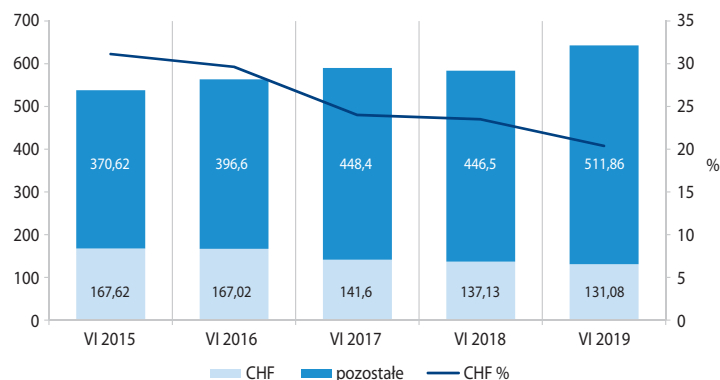
¹⁷ Rekomendacja P skierowana jest do wszystkich banków (w rozumieniu prawa polskiego), a jej postanowienia powinny być stosowane zarówno na poziomie jednostki, jak i jednostki konsolidującej, niezależnie od szczebla konsolidacji. Ten akt prawny jest wyrazem wprowadzenia do polskiego systemu prawnego celu zawartego w art. 460 rozporządzenia (UE) nr 575/2013. https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/rekomendacja_P_032015_43779.pdf (dostęp: 08.05.2020).

2. Kredyty waloryzowane do CHF w portfelach banków w Polsce

2.1. Wolumen kredytów

Stosunek kredytów waloryzowanych do CHF do pozostałych kredytów w walutach obcych jest przytłaczający. Według danych Narodowego Banku Polskiego (dalej: NBP) wartość ta znajduje się w przedziale od 80% do 84%. Jak informuje BIK: „kwota do spłaty wszystkich kredytów ogółu kredytobiorców w Polsce wynosi na koniec grudnia 2019 roku w przeliczeniu na złote 666,3 mld zł, z czego 130,5 mld PLN (19,6%) to wartość do spłaty wszystkich rodzajów kredytów posiadanych przez kredytobiorców frankowych”. Na koniec grudnia 2019 roku liczba kredytów „frankowych” ogółem¹⁸ w aktywach banków wynosiła 451,63 tys. Dzięki spłatom zobowiązań przez kredytobiorców, wartość portfela kredytów walutowych w CHF w ciągu 12 miesięcy obniżyła się o 5,3 mld PLN. Bazy BIK, zawierające informacje o 15,24 mln kredytobiorców w Polsce, wykazały 5,1% udział „kredytobiorców frankowych” na koniec grudnia 2019 roku.

Rysunek 1. Zadłużenie kredytobiorców frankowych na tle wszystkich kredytów ogółu kredytobiorców w Polsce na koniec czerwca danego roku

Źródło: opracowanie własne, dane: BIK, <https://media.bik.pl/szukaj?q=portfel+frankowicza> (dostęp: 08.05.2020).

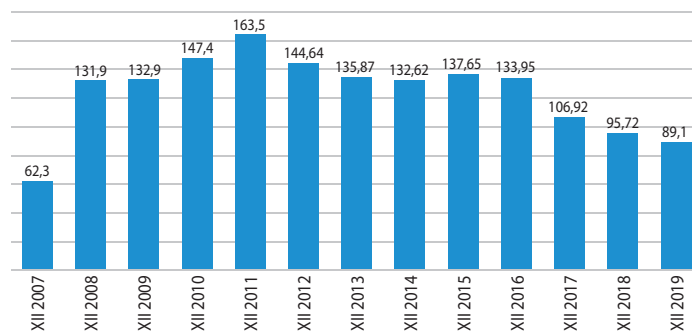
Kredyty „frankowe” zdominowane są przez mieszkaniowe kredyty waloryzowane do CHF. Jak wynika z danych raportu SARfin¹⁹, w 2019 roku partycypacja nowo udzielonych mieszkaniowych kredytów denominowanych i indeksowanych we franku szwajcarskim utrzymuje się na poziomie 0,01%.

¹⁸ BIK, dane dotyczące całego portfela kredytów w CHF, nie tylko mieszkaniowych. <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/483350/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2020-02-04> (dostęp: 08.05.2020).

¹⁹ Raport AMRON-SARfin, Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości 4/2019 <https://www.amron.pl/strona.php?tytul=raporty-amron-sarfin> (dostęp: 08.05.2020).

Jak już wspomniano, wartość zobowiązania przedmiotu kredytu w CHF zależy od fluktuacji kursu franka szwajcarskiego. Ostatnia duża seria tych kredytów miała miejsce w 2008 roku. Udzielono ich wtedy na kwotę o wartości 56,2 mld PLN. W latach 2009–2011 wartość nowo udzielonych kredytów w CHF wynosiła zaledwie 12,3 mld PLN. Z rysunku 2 wynika, że ich wartość w 2011 roku wzrosła o 31,6 mld PLN względem 2008 roku. Tak duży skok wartości wynika w szczególności z aprecjacji szwajcarskiej waluty. W latach 2011–2014 było widać systematyczny spadek wolumenu tej części aktywów bankowych. Decyzja SNB w styczniu 2015 roku spowodowała, że wartość portfela kredytowego w CHF znów wzrosła. W latach 2015–2019 ukształtowała się tendencja do stopniowej spłaty zadłużenia „frankowego”.

Rysunek 2. Wartość walutowych kredytów mieszkaniowych CHF latach 2008–2019 wyrażona w mld PLN^a

^a Wg stanu na 31 grudnia 2019 roku, <https://www.bfg.pl/wp-content/uploads/informacja-miesieczna-2019.12-www.pdf>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: KNF: Raport o sytuacji banków w 2018; 2017; 2016; 2015; 2014; 2013; 2012; 2011; 2010; 2009; 2008 roku, https://www.knf.gov.pl/publikacje_i_opracowania/raporty_i_opracowania; BFG: Sytuacja w sektorze bankowym. Informacja miesięczna. Grudzień 2019, https://www.bfg.pl/strefa_dokumentow/sytuacja-w-sektorze-bankowym/ (dostęp: 8.05.2020).

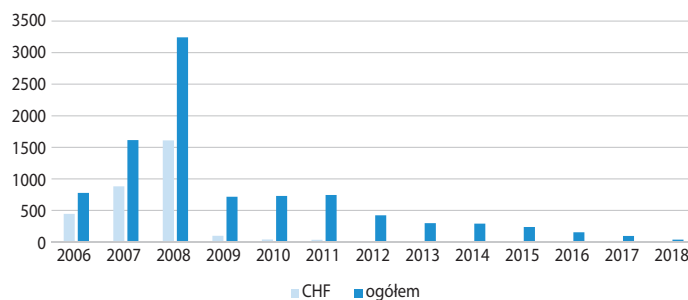
Jak powyżej zaznaczono wartość wszystkich kredytów w CHF wynosi 19,6% portfela kredytowego ogółem. Jednak ich stosunek liczbowy wynosi 1,62% (451,63 tys. sztuk) do liczby wszystkich kredytów ogółem (28,06 mln sztuk)²⁰. Niewątpliwie świadczy to o wyższej wartości tych kredytów, np. średnia wartość kredytów mieszkaniowych w CHF wynosi 227,9 tys. zł, podczas gdy dla kredytów w PLN – 163,5 tys. zł; średnia mieszkaniowych kredytów ogółem wynosi 179,2 tys. zł.

²⁰ BFG: Sytuacja w sektorze bankowym..., *op. cit.*

2.2. Jakość kredytów „frankowych”

Wielu ekonomistów podkreśla, że kredyty „frankowe” należą do najlepiej się spłacających. A. Topiński pisze: „Jakość spłaty zobowiązań frankowych, zgodnie z ceną punktową BIK, wypada bardzo dobrze”²¹, a W. Rogowski: „Mieszkaniowe kredyty frankowe, podobnie jak kredyty złotowe, charakteryzują się bardzo dobrą spłacalnością, (...) w piramidzie spłacalności kredyty mieszkaniowe są na pierwszym miejscu, a w przypadku trudności ze spłatą zobowiązań kredyty mieszkaniowe przestają być terminowo obsługiwane na samym końcu”²². Podkreślają to również raporty KNF i NBP.

Rysunek 3. Wartość kredytów zagrożonych w CHF i kredytów zagrożonych ogółem według roku udzielenia kredytu (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne, dane: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/KREDYTY_MIESZKANIOWE_I_KONSUMPCYJNE_2018.pdf (dostęp: 09.05.2020).

Na 30 czerwca 2019 roku kredyty w CHF udzielone do końca 2011 roku tylko w 2,58% okazały się stracone (zostały przekazane do windykacji, sprzedane bądź przewalutowane na złote albo pozostają w portfelach jako opóźnione powyżej 90 dni)²³. Ten sam współczynnik w grupie kredytów wyrażonych w złotych polskich wynosi 3,21%.

Zgodnie z obowiązującą Rekomendacją S²⁴ w przypadku ekspozycji kredytowych zabezpieczonych na nieruchomościach mieszkalnych wkład własny klienta w momencie udzielenia kredytu powinien wynosić nie mniej niż 20% wartości kredytowanej nieruchomości stanowiącej przedmiot zabezpieczenia. Wyznacza to górny

²¹ <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/386907/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2018-03-21> (dostęp: 09.05.2020).

²² <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/455049/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2019-08-05> (dostęp: 09.05.2020).

²³ <https://www.knf.gov.pl/knf/pl/..., op. cit.>

²⁴ Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami zabezpieczonymi hipotecznie, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/projekt_znowelizowanej_Rekomendacji_S_62603.pdf (dostęp: 08.05.2020).

limit LTV na poziomie 80% (lub 90%, co wymaga jednak ubezpieczenia lub dodatkowego zabezpieczenia).

Tabela 1. Wartość kredytów (mln PLN) według poziomu LTV na koniec 2018 roku^a

LTV (w %)	ogółem	PLN	CHF
≤ 50	93 669	66 857	23 027
50-80	184 079	146 092	29 035
80-90	59 197	46 839	8 784
90-100	19 797	9 161	7 979
100-110	12 378	3 384	7 205
110-120	9 401	1 553	6 341
120-130	7 655	843	5 906
130-140	5 596	516	4 765
140-150	4 046	369	3 545
150-200	8 466	1 064	7 262
≥ 200	2 080	1 075	920

^a Na 09.05.2020 brak danych za rok 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/KREDYTY_MIESZKANIOWE_I_KONSUMPCYJNE_2018.pdf (dostęp: 09.05.2020).

Zgodnie z danymi NBP²⁵ na koniec 2010 roku udziały kredytów o wskaźnikach LTV powyżej 100% i 120% wyniosły odpowiednio: 34% i 21%. Niepokojąca jest wartość kredytów CHF dla LTV powyżej 100%. Wynosi ona bowiem 35 944 mln PLN. Dla kredytów złotówkowych wynosi ona 8 804 mln PLN. Ta duża różnica może wynikać nie tylko z wyższej kwoty, na jakie udzielano kredyty CHF (stosunkowo niski stopień zabezpieczenia), ale również zmieniającej się ekspozycji kredytowej zależnej od kursu walut, co wydaje się podstawowym problemem tej struktury portfela kredytowego banków.

Czynnikiem polepszającym wskaźnik LTV jest to, że w ostatnich latach rynek nieruchomości ponownie przeżywa *boom*, a wzmożony popyt podnosi wycenę również nieruchomości już istniejących, w tym te, które są przedmiotem zabezpieczenia „kredytów frankowych”. Z raportu NIK²⁶ wynika, że wśród kredytów walutowych CHF przeznaczonych na zakup mieszkania, dominują kredyty udzielone na rynku

²⁵ NBP, Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2019, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf122019.pdf> (dostęp: 09.05.2020).

²⁶ Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na koniec 2018 r. aneks do „Raportu o sytuacji banków w 2018” https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/KREDYTY_MIESZKANIOWE_I_KONSUMPCYJNE_2018.pdf (dostęp: 09.05.2020).

warszawskim (stanowią one 14,7% ogólnej liczby kredytów oraz 23,4% ich ogólnej wartości). Dzięki dobrej jakości portfela tych kredytów wpływ wysokich wskaźników LTV na wyniki finansowe banków był jednak niewielki.

Jakość portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do CHF pozostaje wysoka, ale związane jest z nim m.in. ryzyko o charakterze legislacyjnym (tj. przyjęcia przez ustawodawcę rozwiązań mających na celu zmianę dotychczasowych warunków umów kredytowych), co mogłoby prowadzić do powstania wysokich kosztów po stronie banków²⁷. W ostatnim okresie rośnie liczba spraw sądowych dotyczących możliwej abuzywności niektórych zapisów umów kredytów hipotecznych w walutach obcych. W październiku 2019 roku ryzyko związane z portfelem hipotecznych kredytów walutowych gwałtownie wzrosło.

3. Wpływ wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na polski sektor bankowy

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) jest doniosłą instytucją ze względu na rolę, jaką odgrywa. Głównym zadaniem TSUE jest zapewnienie poszanowania prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów, dzięki czemu zapewnia on niezakłócone funkcjonowanie unijnego rynku wewnętrznego. Dokonuje tego m.in. poprzez wykładnię unijnego prawa w celu jego jednolitego stosowania we wszystkich państwach członkowskich. Naturalne jest, że część przepisów może okazać się niezrozumiała nawet dla sądów. Pomimo górnolotnych założeń o nieomyślności ustawodawcy zdarzają się przepisy, które są niejasne lub nieprecyzyjne. Należy pamiętać, że prawo wspólnotowe jest specyficzne, charakteryzujące się autonomicznym słownikiem pojęciowym, szczególnymi zasadami oraz celami²⁸. Pomoc sądom krajowym niesie instytucja pytania prejudycjalnego.

3.1. Pytanie prejudycjalne

Uregulowane w art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: TfUE)²⁹ pytanie prejudycjalne ma dwoistą rolę. Służy wykładni Traktatów oraz decyduje o ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje, organy lub jednostki organizacyjne Unii Europejskiej. Pierwsze z tych zagadnień nie będzie przedmiotem niniejszej części, natomiast drugie – tak. Wykładni aktów przyjętych przez instytucje Unii przypadła bowiem istotna rola w kształtowaniu obrazu polskiego sektora bankowego.

²⁷ https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2018_65694.pdf (dostęp: 9.05.2020).

²⁸ E. Wojtaszek-Mik, *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Oficyna 2007, legalis (dostęp: 9.05.2020).

²⁹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana, Dz. Urz. C 202 z 2016 r., s. 47).

Rolą orzeczenia TSUE w trybie prejudycjalnym nie jest rozstrzygnięcie co do meritum sprawy tylko wykładnia unijnych przepisów, która jest wiążąca dla sądu krajowego zadającego pytanie. Pozostałe sądy w odniesieniu do podobnych stanów faktycznych korzystają z wykładni prawa przez TSUE. Służy to już wcześniej wspomnianemu ujednoliceniu interpretacji prawa unijnego.

Z perspektywy kredytów „frankowych” istotne znaczenie ma wyrok TSUE z 3 października 2019 roku w sprawie C-260/18 Dziubak³⁰, mającej za przedmiot wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Okręgowy w Warszawie.

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 2, art. 4, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

3.2. Sprawa C-260/18 i jej znaczenie dla banków w Polsce

Przed polskim sądem toczył się spór pomiędzy Kamilem Dziubakiem i Justyną Dziubak („kredytobiorcami”) a Raiffeisen Bank International AG, prowadzącą działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, dawniej Raiffeisen Bank Polska SA (Raiffeisen Bank), w przedmiocie utrzymywanego nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących mechanizmu indeksacji kredytu hipotecznego do waluty obcej.

Omawiana sprawa uwidoczniła wszystkie problemy, które wiążą się z kredytami indeksowanymi do CHF. Kredytobiorcy w dniu 14 listopada 2008 r., jako konsumenci³¹, zawarli umowę kredytu indeksowanego do CHF z Raiffeisen Bank zabezpieczoną hipotecznie. Okres kredytowania wynosił 480 miesięcy (40 lat). Wypłata przedmiotowego kredytu nastąpiła w zawartej w umowie kwocie PLN. Jednocześnie kwota uruchomionego kredytu została przeliczona na CHF według kursu wymiany walut nie niższego niż kurs kupna CHF zgodnie z tabelą kursów walut obowiązującą w tym banku w momencie udostępnienia środków. Zobowiązanie kredytobiorców w stosunku do banku wyrażone jest w CHF na podstawie tego kursu. Miesięczne raty spłaty wyrażone są w CHF i w dniu ich wymagalności są pobierane z rachunku bankowego prowadzonego w PLN, według kursu CHF podanego we wspomnianej tabeli kursów walut. Oprocentowanie przedmiotowego kredytu zostało ustalone przy zastosowaniu zmiennej stopy procentowej, określonej jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M CHF oraz marży Raiffeisen Bank.

³⁰ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218625&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9020473> (dostęp: 09.05.2020).

³¹ Zgodnie z art. 221 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93., Dz.U. 2019 poz. 1145, 1495.) za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

To właśnie sposób indeksowania, a w szczególności stosowanie tabeli kursowej obowiązującej w banku, stanowiło dla kredytobiorców podstawę wniesienia powództwa. Żądaniem głównym było stwierdzenie nieważności umowy kredytu z przytoczonego wyżej powodu. Zdaniem powodów Raiffeisen Bank na podstawie zaskarżonej umowy może swobodnie i arbitralnie ustalać kurs wymiany walut, co w konsekwencji prowadzi do jednostronnego określania salda kredytu wyrażonego w CHF oraz kwoty rat kredytu wyrażoną w PLN. Przytoczone warunki umowne są zdaniem powodów nieuczciwe i wadliwe prawnie. Co ważne, usunięcie tych warunków umownych przez sąd uniemożliwia ustalenie obowiązującego kursu walut. Umowa nie mogłaby dalej obowiązywać.

Powodowie jednak twierdzą, że przedmiotowa umowa kredytu mogłaby być wykonywana z pominięciem tych „nieuczciwych warunków” opartych na kwocie kredytu określonej w PLN i stopie procentowej określonej w umowie na podstawie zmiennej stopy LIBOR i stałej marży banku. Gdyby uznać retorykę powództwa i *de facto* dokonać przewalutowania kredytu postanowieniem sądu, powstaje pytanie, po jakim kursie taki kredyt powinien być przewalutowany? Czy po kursie z dnia odblokowania środków, uśrednionego kursu dla okresu dotychczasowej spłaty, czy po kursie obowiązującym w dniu przewalutowania. Ponadto dochodzi do stworzenia nowego produktu bankowego, tzn. kredytu z kwotą wyrażoną w PLN i indeksowanego do CHF. Brak jest ekonomicznego uzasadnienia dla tego typu konfiguracji i wydaje się to sprzeczne z art. 3531 kodeksu cywilnego³², bowiem taka umowa byłaby sprzeczna w swej naturze. Warto przytoczyć opinię prof. W. Szpringera: „Ewentualne przewalutowanie kredytu wymaga zmiany wskaźnika LIBOR, gdyż nie dotyczy on zobowiązań w PLN, tylko w innych walutach. Inna opcja byłaby ekonomicznym absurdem”³³.

Media w ostatnim czasie spopularyzowały pojęcie „abuzywności” lub ściślej określając „klauzul abuzywnych”. Jest to nic innego jak niedozwolone postanowienia umowne uregulowane w art. 385¹–385³ kodeksu cywilnego³⁴. Gdy konsument nie miał rzeczywistego wpływu na treść postanowień umowy, ponieważ kontrahent przedstawia gotowy wzorzec bez możliwości negocjacji, postanowienia niniejszego stosunku określa się jako „nieuzgodnionych indywidualnie”. Nie wiążą one konsumenta, jeżeli kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami lub rażąco naruszają jego interesy. Co ważne, nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron. Oceny zgodności omawianych postanowień dokonuje sąd, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności z chwili zawarcia umowy. Celem tych uregulowań jest wzmocnienie pozycji konsumenta.

³² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93., Dz.U. 2019 poz. 1145, 1495.) Art. 3531. Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

³³ https://fundacjaams.pl/wp-content/uploads/2020/02/Raport_Konsekwencje-wyroku-TSU-E-w-sprawie-kredyto-w-frankowych.pdf (dostęp: 09.05.2020).

³⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93., Dz.U. 2019 poz. 1145, 1495).

W przypadku kredytów „frankowych” to wspomniana klauzula kursowa (dot. obowiązujących bankowych tabel kursowych) jest dla powodów klauzulą abuzywną.

W kontekście powyżej przytoczonych faktów TSUE orzekł, że dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie unieważnieniu umowy, jeżeli sąd krajowy uzna, że zgodnie z przepisami prawa krajowego utrzymanie w mocy umowy bez zawartych w niej postanowień abuzywnych nie jest możliwe. Należy podkreślić, że TSUE nie orzekł, że klauzule kursowe zaliczają się do niedozwolonych postanowień umownych, wskazał jedynie poprawną wykładnię przepisów dyrektywy 93/13, o które pytał sąd krajowy. TSUE podkreślił, że jeśli sąd odsyłający uzna dane postanowienia za abuzywne, należy je usunąć³⁵, aby zrealizować cel wspomnianej dyrektywy, jakim jest przywrócenie rzeczywistej równowagi stron. Decyzja o tym, czy dana umowa, bez głównych postanowień dotyczy indeksacji i klauzul kursowych, może być utrzymana dalej w mocy, należy do sądu krajowego.

TSUE nie rozstrzygał o abuzywności klauzuli kursowej w umowie kredytu indeksowanego, ponieważ to należy do meritum sporu, a o tym rozstrzyga sąd krajowy. Unijny Trybunał wskazał, że unieważnienie takiej umowy z powodu uznania tej klauzuli za abuzywną byłoby zgodne z prawem unijnym. Wyrok TSUE w tzw. sprawie Dziubak dotyczy jednego konkretnego przypadku, który nie jest reprezentatywny z punktu widzenia pozostałych kredytów denominowanych lub indeksowanych do CHF. Rozpoczął jednak pewien proces społeczny. W ocenie wielu ekspertów rzeczywisty powód jest czysto ekonomiczny. Kurs franka szwajcarskiego wzrósł, więc produkt bankowy, który kiedyś cieszył się ogromną popularnością, stał się niewygodny. Należy przytoczyć opinię K. Koźmińskiego: „Warto wspomnieć o różnym podejściu klientów do abuzywności. Klienci posiadający wiele umów o kredyt w różnym czasie nie kwestionują abuzywności umów spłacanych przed wzrostem kursu waluty obcej”³⁶. W podobnym tonie wypowiada się mec. M. Rypina: „Faktyczną przyczyną sporów był drastyczny wzrost kursu franka szwajcarskiego. Taki wzrost był niespodziewany zarówno dla kredytobiorców, jak i dla banków. Konsumenci chcą oczywiście zrzucić ciężar zadłużenia, którego nominalna wartość przekracza dziś kwotę zaciągniętego wiele lat temu kredytu (i to mimo spłacania rat), a klauzule abuzywne stały się po prostu jedynym dostępnym dziś narzędziem, które otwiera klientom możliwość ‘wyjścia z kredytu’ frankowego”³⁷.

Innym ostatnio podnoszonym często argumentem jest kwestia informowania klientów o ryzyku kursowym. Wielu kredytobiorców podnosi, że nie byli oni informowani wystarczająco o ryzyku kursowym lub nie zdawali sobie z tego sprawy. Ocena takiej argumentacji jest mocno subiektywna, ponieważ brak jakichkolwiek mierzal-

³⁵ Wypowiedź Prezesa UOKiK Marka Niechciała: „sąd krajowy ma obowiązek z urzędu zbadać, czy umowa zawiera postanowienia niedozwolone, a następnie ocenić, czy można ją wykonywać bez takiego postanowienia. Jeśli sąd krajowy uzna, że jest to możliwe – to umowa między konsumentem a przedsiębiorcą nadal obowiązuje, ale bez kwestionowanych klauzul”.

³⁶ https://fundacjacms.pl/wp-content/uploads/2020/02/Raport_Konsekwencje-wyroku-TSUE-w-sprawie-kredyto-w-frankowych.pdf (dostęp: 09.05.2020).

³⁷ *Ibidem*.

nych czynników. Wydawać by się mogło, że polskie społeczeństwo po zawirowaniach lat '80 i '90 powinno zdawać sobie sprawę z mechaniki wahań cen. Jednak względna stabilizacja, która nastąpiła po 2000 roku, przyspieszony wzrost gospodarczy w latach 2004–2008, mogły skłonić większość społeczeństwa do przekonania, że dobrobyt będzie trwał już zawsze, co wzmocniały wypowiedzi decydentów z tego okresu.

Podsumowując, należy wyraźnie podkreślić, że skutki prawne wyroku TSUE w sprawie C-260/18 dla polskiego sektora bankowego są mocno ograniczone. Spowodowały one jednak pojawienie się zupełnie nowej gałęzi przemysłu prawniczego. Szeroko reklamujące się kancelarie prawne zachęcają do „analizy” umów kredytowych oraz składania pozwów. Na tę potrzebę chcą również odpowiedzieć politycy, którzy za obecną sytuację winią banki. Pojawiają się pomysły przewalutowania kredytów, którego kosztem obarczone byłyby wspomniane instytucje finansowo-kredytowe.

3.3. Potencjalny wpływ orzeczeń sądowych w sporach o kredyty „frankowe” na obraz polskiego sektora bankowego

W przedstawionym wyżej kontekście należy zasygnalizować zmiany, jakie mogą nastąpić po wcześniej opisanym wyroku TSUE. Sądy krajowe, które orzekają co do meritum sprawy w granicach określonych przepisami polskiego prawa i w zależności od treści roszczeń, nie są związane nadrzędnymi politycznymi wytycznymi. Również nie oceniają wpływu wyroków w wymiarze globalnym na stabilność polskiego sektora bankowego. Należy zauważyć, że ewentualne decyzje (w postaci wyroków) sądów będą rozłożone w czasie. Dodatkowo nie ukształtowała się do tej pory jednolita linia orzecznicza³⁸. Warto podkreślić, że ewentualne spory zbiorowe pomiędzy bankiem a kredytobiorcami byłyby wyjątkowo niekorzystne dla kredytodawców. W sytuacji, gdy:

- 1) sąd wyda wyrok orzekający o abuzywności klauzul kursowych,
- 2) umowa kredytu zostanie uznana za nieważną w wyniku braku głównych postanowień umownych,
- 3) kredyt zostanie przewalutowany na złotowy po kursie z dnia uruchomienia przedmiotu kredytu.

W takiej sytuacji bank jest zobowiązany do dokonania rozliczeń zgodnie z teorią salda. Bank ma prawo do roszczenia o zwrot przedmiotu kredytu, który będzie obniżony o wysokość dotychczas wpłaconych rat. Zgodnie z opinią Rzecznika Finansowego³⁹ bank nie ma podstaw, aby domagać się wynagrodzenia za korzystanie

³⁸ „Po pierwsze, brak jest podstawy do uznania, że w sprawach tych (w sprawach sporów sądowych pomiędzy bankami i kredytobiorcami „frankowymi” – przyp. autor) kształtowała się (lub kształtuje) jakakolwiek linia orzecznicza...”. M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe kredyty waloryzowane...*, op. cit., s. 294.

³⁹ https://rf.gov.pl/aktualnosci-z-rynku/bankowosc-i-rynek-kapitalowy/Rzecznik_Finansowy_nie_ma_podstaw_do_roszczen_bankow_wobec_francowiczow_za_korzystanie_z_kapitalu_23108 (dostęp: 11.05.2020).

z kapitału. ZBP według różnych wyliczeń ocenia negatywny wpływ na wynik sektora rządu 60–80 mld PLN⁴⁰. 4 kwietnia 2019 roku Sąd Najwyższy wydał wyrok⁴¹, w którym stwierdził, że: „klauzula indeksacyjna nie określa głównego świadczenia stron”. Oznacza to, że: „postanowienie niedozwolone nie wiąże konsumenta, a zatem nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku”, co oznacza, że umowa o kredyt indeksowany do CHF zabezpieczona hipoteką w pozostałej części wiąże strony umowy. Dalej Sąd Najwyższy określa, że: „wartość świadczenia powinna być bezpośrednio określona w złotych polskich”, co jest konsekwencją: „wyeliminowania z umowy wszelkich przeliczników na walutę obcą”. Pozostaje jednak w mocy umowne określenie ceny kredytu, czyli według stawek LIBOR, pomimo faktu wyeliminowania z umowy wszelkiego powiązania wysokości świadczeń z walutą inną niż polska. Warto podkreślić, że taki kredyt udzielony przez bank, stałby się sankcją. Jego wartość ekonomiczna byłaby dla banku ujemna.

3.4. Analiza wybranych propozycji legislacyjnego rozwiązania „problemu” kredytów „frankowych”

Przed rozpoczęciem rozważań na temat proponowanych rozwiązań warto powtórzyć wcześniej przytoczone fakty. Niezbędne dane przedstawia tabela 2.

Kiedy w 2006 roku Komisja Nadzoru Bankowego wydała pierwszą Rekomendację S⁴², ówczesne środowiska rządowe szeroko ją skrytykowały. Decydenci politycznie nie chcieli zahamować strumienia pieniędzy, którego dostarczało kredytowanie w walutach obcych. Nie ulega wątpliwości, że wspiera to wzrost gospodarczych, a ten zawsze jest po myśli rządzących, jako jeden z determinantów kolejnego sukcesu wyborczego. Dodatkowo zaspokaja potrzeby mieszkaniowe polskiego społeczeństwa, więc pomaga w rozwiązaniu tego problemu bytowego.

Należy przytoczyć komunikat partii, która w okresie od października 2005 roku do listopada 2007 roku tworzyła lub współtworzyła rząd: „Klub Parlamentarny Prawo i Sprawiedliwość z niepokojem przyjmuje zalecenia Komisji Nadzoru Bankowego tzw. «Rekomendację S» wprowadzające ograniczenia w dostępności do kredytów walutowych, których głównym skutkiem będzie zmniejszenie możliwości nabywania przez obywateli (szczególnie przez młode osoby) własnych mieszkań (...). Niekorzystnym skutkiem «Rekomendacji S» może być sytuacja, w której znaczna część średnio zarabiających Polaków nie będzie w stanie uzyskać dostępu do kredytu z powodu gwałtownego wzrostu jego kosztów. Wprowadzanie sztucznych ograniczeń tamujących naturalny rozwój rynku kredytów nie służy polskiej gospodarce, a już na pewno nie służy obywatelom. Po wejściu w życie tych zmian nastąpi dal-

⁴⁰ <https://www.pb.pl/frankowy-wyrok-wart-60-mld-zl-964830> (dostęp: 12.05.2020).

⁴¹ Sygn. akt III CSK 159/17, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/III%20CSK%20159-17-1.pdf> (dostęp: 11.05.2020).

⁴² *Ibidem*. Rekomendacja S, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/projekt_znowelizowanej_Rekomendacji_S_62603.pdf (dostęp: 11.05.2020).

sza monopolizacja rynku usług bankowych, a konsekwencje odbijają się na kieszeni klienta⁴³. Obecnie w Polsce większość sejmową tworzy ta sama partia. Wydaje się więc, że rządzący dobrze powinni rozumieć powody, jakie kierowały bankami przed 2008 rokiem. Potrzeba taniego kredytu, który na daną chwilę odpowiada zdolności kredytowej konsumenta. Logiczna analiza nakazywałaby interpretować najnowsze propozycje rozwiązań w kontekście dostępu wszystkich kredytobiorców, a w szczególności tych najmniej zamożnych, w dostępie do usług bankowych odpowiadających stanom ich portfela.

Tabela 2. Wybrane dane dla sektora bankowego^a

Kategoria	Wartość	Jednostka
1. Wartość wszystkich kredytów ogółem	1 183,60	mld PLN
2. Wartość wszystkich kredytów w CHF	113,0	mld PLN
3. Stosunek wartości wszystkich kredytów w CHF do wszystkich kredytów ogółem	9,55	%
4. Wartość kredytów mieszkaniowych w CHF	96,99	mld PLN
5. Stosunek wartości kredytów mieszkaniowych w CHF do wszystkich kredytów ogółem	8,19	%
6. Suma bilansowa banków komercyjnych (całego sektora)	1 781,40 (1948,60)	mld PLN
7. Stosunek wartości wszystkich kredytów w CHF do sumy bilansowej banków komercyjnych (całego sektora)	6,34 (5,80)	%
8. Stosunek wartości kredytów mieszkaniowych w CHF do sumy bilansowej banków komercyjnych (całego sektora)	5,44 (4,98)	%
9. ROE (dla sektora)	3,83	%
10. ROA (dla sektora)	0,35	%
11. Współczynnik kapitałowy dla sektora banków komercyjnych (dla całego sektora bankowego)	19,9 (19,7)	%
12. Wynik finansowy netto na koniec grudnia 2020 roku	7,5	mld PLN

^a Wartości danych dla punktów: 1), 2), 4) i 6) przypadają na koniec grudnia 2020 roku – dane BFG <https://www.bfg.pl/wp-content/uploads/informacja-miesieczna-2020.12-www.pdf> (dostęp: 22.06.2021); wartości danych dla punktów 9) i 10) przypadają na koniec grudnia 2020 roku – dane NBP: <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf062021.pdf?v=2> (dostęp: 22.06.2021); wartości danych dla punktów: 11) i 12) przypadają na koniec grudnia 2020 – dane GUS: https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosc/5503/5/25/1/sygnalna_wyniki_finansowe_bankow_w_2020_roku.pdf (dostęp: 22.06.2021).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: BFG, GUS i NBP.

⁴³ KNF, Przypomnienie publicznej dyskusji o kredytach walutowych, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/knf_130218_przypomnienie_publicznej_dyskusji_CHF_40728.pdf, s. 3 (dostęp: 26.07.2021).

Tabela 3. Wybrane propozycje legislacyjnego rozwiązania „problemu” kredytów „frankowych”

Data (rok)	Inicjator	Nazwa propozycji	Czy weszła w życie?	Uwagi
2006	Komisja Nadzoru Bankowego	Rekomendacja S	TAK	Komentarz do wprowadzenia rekomendacji przedstawiono poniżej jako oddzielny akapit
2011	Poselski projekt ustawy	Tzw. ustawa „antyspreadowa”	TAK	Ustawa dotyczy ułatwień w dokonywaniu spłat rat kapitałowo-odsetkowych w walucie indeksacyjnej. Ustawa obejmowała umowy kredytowe już zawarte w części niespłaconej do dnia wejścia w życie ustawy. Dotyczyła możliwości spłaty rat bezpośrednio we frankach szwajcarskich przez kredytobiorcę bez dodatkowych kosztów
2015	Poselski projekt ustawy	Poselski projekt ustawy o szczególnych zasadach restrukturyzacji walutowych kredytów mieszkaniowych w związku ze zmianą kursu walut obcych do waluty polskiej oraz o zmianie niektórych ustaw	NIE	Według Biura Analiz Sejmowych projekt ustawy w wielu aspektach była niekonstytucyjna ^a , opinię tę również podzielił NBP. Według polskiego banku centralnego przewalutowanie 20% kredytów prowadziłoby do strat w wysokości 8,9 mld PLN i przyjęto, że taka byłaby wysokość kosztów dla banków proponowanego rozwiązania ^b
2015	Poselski projekt ustawy	Ustawa o wsparciu kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej ^c	TAK	Za namową szefa ZBP Krzysztofa Pietraszkiewicza z projektu usunięto przepisy dot. „Funduszu Wsparcia”
2016	Kancelaria Prezydenta RP	Prezydencki projekt ustawy o sposobach przywrócenia równości stron niektórych umów kredytu i umów pożyczki	NIE	KNF ^d oszacował całkowity koszt, który zostałyby poniesiony przez banki na 66,9 mld PLN. Zwrot ze spreadów kredytów/ pożyczek podlegających projektowi ustawy to 15,2 mld PLN. Wynik finansowy netto całego sektora bankowego w 2016 roku wyniósł 13,908 mld PLN ^e

Tabela 3 – cd.

Data (rok)	Inicjator	Nazwa propozycji	Czy weszła w życie?	Uwagi
2016	Poselski projekt ustawy	Poselski projekt ustawy o szczególnych zasadach restrukturyzacji walutowych kredytów mieszkaniowych w związku ze zmianą kursu walut obcych do waluty polskiej oraz o zmianie niektórych ustaw	NIE	KNF ^f ocenił, że łączny wpływ na wynik finansowy banków z tytułu restrukturyzacji kredytów mieszkaniowych i pożyczek hipotecznych w CHF, wg stanu na koniec 2016 r., został oszacowany na 8,8 mld PLN
2016	Kancelaria Prezydenta RP	Prezydencki projekt ustawy o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających z umów kredytu i pożyczki	NIE	Wyczenia wahają się w przedziale od 4 mld PLN (Kancelaria Prezydenta RP) do 8 mld PLN (NBP) lub nawet 14 mld PLN (ZBP) ^g . KNF wyliczył koszt zwrotu spreadu na 9,3 mld PLN

^a Opinia dr hab. Anny Młynarskiej-Sobaczewskiej, prof. INP PAN, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/opinie/BAS.xsp?nr=3660> (dostęp: 22.06.2021).

^b NBP, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?documentId=8515B1F5CB6F3D16C1257E9800392AA1> (dostęp: 22.06.2021).

^c Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej (Dz. U. 2015 poz. 1925, Dz. U. z 2019 r. poz. 2138.).

^d https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Skutki_finansowe_projektu_58134.pdf (dostęp: 11.05.2020).

^e https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2016_54435.pdf (dostęp: 11.05.2020).

^f http://konfederacjalewiatan.pl/aktualnosci/2017/1/_files/2017_04/Materia_analityczny_KNF.pdf (dostęp: 22.06.2021).

^g <https://wgospodarce.pl/informacje/29983-rzecznik-knf-wyliczenia-komisji-w-sprawie-ustawy-spreadowej-gotowe> (dostęp: 11.05.2020).

Źródło: opracowanie własne.

Należy zaznaczyć, że wszelkie proponowane zmiany nie mogą obciążać wyłącznie jednej strony. Nie mogą również odnosić się tylko do okoliczności jakie wystąpiły w przeszłości. Jak podkreślają M. Jabłoński oraz K. Koźmiński: „Każda ingerencja ustawowa w stosunek kredytów hipotecznych waloryzowanych do franka szwajcarskiego byłaby rozwiązaniem co najmniej bardzo ryzykownym z konstytucyjnego punktu widzenia, a przymiarki do wprowadzenia takich rozwiązań należy traktować wyłącznie w kategoriach zabiegów wynikających z określonej koniunktury politycznej”⁴⁴.

⁴⁴ M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe kredyty waloryzowane...*, op. cit., s. 380.

Przytoczone powyżej przykłady zmian regulacyjnych znacząco obciążają sektor bankowy. W tabeli 2. w punkcie 12. zawarto dane dotyczące wyniku finansowego netto dla sektora bankowego na koniec grudnia 2019 roku. Wyniósł on 14,7 mld PLN. Gdyby proponowane regulacje miały obciążyć cały zysk sektora bankowego, spowodowałyby to również uszczuplenie finansów publicznych państwa. W przypadku propozycji przewyższających wynik finansowy netto sektora, mogłoby to spowodować zubożenie budżetu państwa z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych w okresie pięcioletnim, czyli tak długo jak można odpisywać stratę od ww. podatku.

4. Rozwiązania regulacyjne innych krajów CEE

Sprawa kredytów waloryzowanych do walut obcych dotyczy również innych państw. Kredyty waloryzowane do CHF największą popularnością cieszyły się w Austrii. Wielu obywateli tego państwa pracowało (lub dalej pracuje) w Szwajcarii, osiągając dochody we franku szwajcarskim. CHF stał się również popularną walutą m.in. dla Rumunii, Chorwacji i Węgier. W tych państwach, tak jak w Polsce, kredyt w CHF istotnie zmniejszał koszty obsługi długu, dzięki czemu zwiększał zdolność kredytową lub w ogóle ją przyznawał.

Przypadek Austrii jest odmienny od pozostałych⁴⁵. Należy wskazać na zamożność austriackiego społeczeństwa oraz wspomniane powiązania ze Szwajcarią. W 2007 roku ponad 70% kredytów walutowych dla gospodarstw domowych stanowiły kredyty udzielone w CHF powiązane z funduszem inwestycyjnym. Kredytobiorca do banku spłacał wyłącznie odsetki, część kapitałowa raty miała być inwestowana w fundusz inwestycyjny lub polisę ubezpieczeniową, co – po zakończeniu umowy kredytu – miało pokryć kapitał z zaciągniętego kredytu. Takie rozwiązanie okazało się niekorzystne dla obu stron. W październiku 2008 roku Austriacki Nadzór Finansowy (FMA – Finanzmarktaufsicht) wydał rekomendację zakazującą udzielania kredytów walutowych gospodarstwom domowym. W styczniu 2013 roku weszła w życie rekomendacja związana z zaleceniami Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego z 2011 roku⁴⁶. Położono nacisk na politykę informacyjną kredytobiorców oraz standaryzację w zakresie miar i danych. W 2017 roku banki zostały zobligowane do wysyłania kredytobiorcom corocznych informacji o stanie łącznych należności z tytułu zaciągniętego kredytu walutowego⁴⁷. Kolejne kroki podjęte przez FMA kładą silny nacisk na politykę informacyjną banków w stosunku do

⁴⁵ https://www.snb.ch/n/mmr/reference/sem_2009_06_14_peter/source/sem_2009_06_14_peter.n.pdf (dostęp: 10.05.2020).

⁴⁶ W dniu 21 września 2011 r. Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego (ESRB) opublikowała zalecenia zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1092/2010 dotyczącym udzielania kredytów w walutach obcych (ESRB/2011/1), w którym podkreśla się ryzyko systemowe związane z nadmiernym udzielaniem kredytów walutowych.

⁴⁷ https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Austria/FMA-FXTT-MS_2017_EN.pdf (dostęp: 10.05.2020).

kredytobiorców i otoczenia finansowego banków. W latach 2008–2019 zadłużenie z tytułu mieszkaniowych kredytów walutowych obniżyło się o 74,60% (34,88 mld EUR)⁴⁸. Jak podaje FMA w 2019 roku kwota pozostała do spłaty z ww. tytułu, która na koniec roku wynosiła 13,25 mld EUR, spadła o 12,8% (skorygowana o różnice kursowa), czyli o 1,9 mld EUR. Jak podaje A. Szelągowska⁴⁹ zapadalność większości umów o kredyt walutowy (mechanizm balonowy) przypadnie na 2025 rok.

W 2010 roku Węgry zakazały udzielania walutowych kredytów mieszkaniowych. W lipcu 2011 roku Węgry wprowadziły preferencyjny kurs obsługi płatności kredytowych, koszty zostały podzielone pomiędzy bank a klienta. We wrześniu 2011 roku obciążono banki możliwością przewalutowania kredytu po zaniżonym o 30% kursie CHF/HUF. W 2014 roku we wrześniu wprowadzono ustawę zwaną „rozliczeniową”, która wprowadzała obowiązek zwrotu klientom zawyżonych kosztów wynikających z kursu wymiany lub stawek oprocentowania, a w listopadzie tego roku wprowadzono obowiązek przewalutowania po kursie rynkowym wszystkich kredytów mieszkaniowych spełniających określone kryteria⁵⁰. Przeprowadzenie w 2011 roku pierwszej operacji przewalutowania kredytów osłabiło forint o 15%, co było związane z koniecznością odkupienia 13 mld EUR przez banki lokalne. W 2014 roku bank centralny Węgier zdecydował się wykorzystać swoje rezerwy dewizowe, co spowodowało, że druga z transakcji przewalutowania była prawie neutralna dla rynku. Warto zwrócić uwagę na fakt korzystnej daty drugiego przewalutowania (przed 15 stycznia 2015 roku). Wolumen kredytów denominowanych we frankach szwajcarskich gwałtownie spadł z 14,8 mld CHF w czwartym kwartale 2014 roku do 3,8 mld CHF w pierwszym kwartale 2015 roku po konwersji⁵¹. Odpowiednio spadł udział aktywów CHF (i zobowiązań CHF) w bilansie sektora bankowego z 13% (6%) do 3,9% (3%).

Kolejnym krajem, który przyjął rozwiązanie legislacyjne, była Chorwacja. 30 września 2015 roku weszła w życie ustawa, która umieściła pożyczkobiorców kredytów we frankach szwajcarskich w takiej samej sytuacji, w jakiej byliby, gdyby ich pożyczki od początku były denominowane w euro (lub denominowane w kunach z klauzulami walutowymi łączącymi płatności do euro). Wybór wspólnotowej waluty wydaje się uzasadniony. Kraj ten opiera się na turystyce, która generuje 17% PKB (2016) i korzysta z zamożności obywateli państw strefy euro, którzy chętnie odwiedzają to nadadriatyckie państwo. Bank centralny Chorwacji od dłuższego czasu utrzymuje stabilny kurs HRK/EUR wynoszący 7,50. Dodatkowym argumentem przemawiającym za konwersją na euro był fakt, że EURLIBOR był znacznie niższy od stopy referencyjnej dla krajowej HRK. Kurs po jakim dokonano konwersji był

⁴⁸ <https://www.fma.gv.at/en/fma-survey-on-foreign-currency-loans-in-the-4th-quarter-of-2019-outstanding-volume-has-fallen-by-three-quarters-since-its-peak-in-2008/> (dostęp: 10.05.2020).

⁴⁹ A. Szelągowska, *Rozwiązania dotyczące kredytów hipotecznych w walutach obcych w krajach Unii Europejskiej*, Kancelaria Senatu RP, Warszawa 2018, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/4891/plik/oe-270.pdf> (dostęp: 10.05.2020).

⁵⁰ <https://journals.umcs.pl/h/article/view/5124> (dostęp: 09.05.2020).

⁵¹ https://www.snb.ch/n/mmr/reference/working_paper_2019_04/source/working_paper_2019_04.n.pdf (dostęp: 09.05.2020).

kursem obowiązującym w dniu udzielenia kredytów. W ciągu 45 dni od daty wejścia w życie projektu ustawy kredytodawcy byli zobowiązani do dostarczenia kredytobiorcom informacji z obliczeniami przeliczonych pożyczek wraz z propozycją nowej umowy pożyczki. Pożyczkobiorcy mieli możliwość zaakceptowania konwersji w ciągu 30 dni od otrzymania takiego powiadomienia. W tym czasie około 40% kredytów hipotecznych w Chorwacji było denominowanych we frankach szwajcarskich, co dotyczy około 55 000 gospodarstw domowych⁵². Koszty konwersji mogą osiągnąć około 8 mld HRK lub 1,1 mld EUR, powodując straty dla sektora bankowego w wysokości około trzech lat oczekiwanych zysków. Bardziej dotkliwy okazał się wyrok Sądu Najwyższego Chorwacji⁵³, początkowo zainicjowany przez banki, który będzie skutkować zwrotem od 1,35 mld do 2 mld EUR⁵⁴.

Największe banki w Rumunii zaoferowały swoim klientom propozycje konwersji pożyczek w niejednolity sposób w 2015 roku. W maju tego roku Banca Transilvania zaoferowała 11 000 gospodarstwom domowym możliwość konwersji kredytów we frankach szwajcarskich na EUR (lub RON). W lipcu Volksbank Rumunia zaproponował 17 000 gospodarstwom domowym szansę na konwersję kredytów na EUR (lub RON). We wrześniu Bancopost przedstawił propozycję oprocentowania w wysokości 1,5% przez trzy lata w RON. W grudniu 2015 roku Banca Românească zaoferowała 10 500 gospodarstwom domowym możliwość konwersji swoich pożyczek na EUR (lub RON). Podobnie OTP Bank, Raiffeisen Bank i Piraeus Bank Romania zaoferowały swoim klientom propozycje konwersji pożyczek. Nie wiadomo, ile gospodarstw domowych zrestrukturyzowało swoje zobowiązania finansowe i w jakiej walucie. Fakt, że parlament rumuński wprowadził nową ustawę o konwersji kredytów denominowanych we frankach szwajcarskich w październiku 2016 roku sugeruje, że inicjatywa konwersji przeprowadzona przez sektor prywatny była niepełna.

Przytoczone powyżej przykłady państw i ich działań różnią się między sobą, tak jak różnią się te państwa. A. Szelągowska podkreśla, że: „w każdym z analizowanych przypadków najbardziej na wprowadzonych rozwiązaniach regulujących kwestię walutowych kredytów mieszkaniowych skorzystali kredytobiorcy”⁵⁵. Tę wypowiedź należy poddać analizie krytycznej. Kredytobiorcami nie są tylko kredytobiorcy kredytów waloryzowanych w walutach obcych. Pomysły regulacyjne dotyczące pomocy „frankowiczom” podsumowuje wypowiedź Roberta Gwiazdowskiego: „Odwołując się do Frederyka Bastiata prekursora szkoły austriackiej i jego fantastycznego eseju «Co widać a czego nie widać», widzimy frankowicza i bank, zupełnie nie widzimy złotówkowicza, a dla złotówkowiczów rozstrzygnięcia w sprawie fran-

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Wyrok Sądu Najwyższego Chorwacji z lipca 2018 roku, który oddalił apelację ośmiu chorwackich banków w sporze pomiędzy kredytodawcami i kredytobiorcami frankowymi. Sąd orzekł, że banki naruszyły prawa konsumentów, zgadzając się na zaciąganie zobowiązań we frankach szwajcarskich oraz stosując klauzulę indeksacyjną do CHF. Konsekwencją tego wyroku jest możliwość żądania przewalutowania kredytów na walutę krajową (HRK) po kursie z dnia uruchomienia kredytu.

⁵⁴ <https://balkaninsight.com/2018/07/13/croatian-swiss-franc-borrowers-declare-victory-over-banks-07-13-2018/> (dostęp: 10.05.2020).

⁵⁵ A. Szelągowska, *Rozwiązania dotyczące kredytów hipotecznych...*, *op. cit.*

ków będą miały olbrzymie znaczenie. Banki jako kreatorzy pieniądza mają bowiem odpowiednie instrumenty przerzucania wszystkich kosztów na klientów”. W tonie tej wypowiedzi należy podejść do ewentualnych propozycji regulacyjnych, mając na uwadze dobro całego polskiego sektora bankowego.

5. Ocena problemu i rekomendacje w zakresie jego rozwiązania

Informacje zawarte w tabeli 2. przedstawiają podsumowanie znaczenia kredytów „frankowych” w aktywach banków. Zgodnie z raportami NBP za 2019 rok⁵⁶ kondycja polskiego sektora bankowego jest dobra. Wpływ na tę sytuację ma zgromadzony kapitał oraz niski poziom dźwigni finansowej. Jak podaje NBP: „średni, łączny współczynnik kapitałowy utrzymuje się powyżej 18%, przy wyższej niż w większości krajów UE średniej wadze ryzyka”. Kapitał zgromadzony na pokrycie buforów kapitałowych wynosi łącznie ok. 57 mld PLN. Zdaniem NBP: „pozwoli absorbować potencjalne straty w systemie bankowym, przy jednoczesnym utrzymaniu kredytowania gospodarki”. Sprawy sądowe mają charakter długotrwały, a ewentualna materializacja tego ryzyka będzie rozłożona w czasie. W kontekście wyniku finansowego banków w najbliższym okresie wpływ mogą mieć zwiększone rezerwy i odpisy. Skala tego zjawiska będzie zależeć od przyjętego przez banki i audytorów podejścia. Na przykład mBank S.A.⁵⁷ na utworzoną w IV kwartale 2019 roku rezerwę portfelową na ryzyko prawne związane z klauzulami waloryzacyjnymi w umowach kredytów hipotecznych i mieszkaniowych indeksowanych kursem CHF przeznaczył 293 mln PLN. Konsekwencją zdarzeń mających miejsce w 2019 roku oraz rekomendacji KNF⁵⁸ dla tego banku, postanowił on o nieprzeznaczeniu zysku na wypłatę dywidendy w celu zwiększenia funduszy własnych⁵⁹. Działania podjęte przez mBank S.A. wydają się logiczne i odpowiedzialne. Należy zwrócić uwagę na obniżającą się rentowność polskich banków w ostatnich latach. Jest ona pochodną obniżki stóp procentowych, zwiększonych wymagań kapitałowych oraz dodatkowych obciążeń w postaci tzw. podatku bankowego⁶⁰. Rodzi to poważne obawy o zdolność do podnoszenia kapitału, spełnienie wymogu MREL, a także finansowanie własnego rozwoju. Konsekwencją takiego rozwoju sytuacji w skali globalnej polskiego sektora bankowego byłoby ograniczanie zdolności banków do finansowania rozwoju polskiej gospodarki. Jednak brak zauważalnego wpływu na stabilność sektora bankowego, co podkreśla KNF w komunikacie z 3 października

⁵⁶ <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf122019.pdf> (dostęp: 11.05.2020).

⁵⁷ <https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html?i=4411#h-yxq68qa41> (dostęp: 11.05.2020).

⁵⁸ <https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html?i=4420> (dostęp: 12.05.2020).

⁵⁹ <https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html#xfmolssoh1> (dostęp: 12.05.2020).

⁶⁰ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000068/U/D20160068Lj.pdf> (dostęp: 12.05.2020)

2019 roku⁶¹. KNF i UKNF uważają, że: „sektor bankowy w Polsce jest dobrze przygotowany na potencjalne skutki orzeczenia TSUE”.

Skala zjawiska procesów sądowych zależy będzie również od podejścia banków. Korzystnym rozwiązaniem dla obu stron, a więc całego sektora bankowego, byłoby zachęcanie do polubownego rozwiązania problemu. W opinii prezesa Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (dalej: BFG)⁶² banki w pierwszej kolejności powinny „ostatecznie wyjaśnić sprawy kredytów frankowych”, a następnie utworzyć odpowiednie rezerwy. Konsekwencją takich działań mogłoby być odciążenie banków. Należałoby ustalić odpowiedni współczynnik rezerw dla danego typu umowy kredytu „frankowego”, gdyż produkt ten nie był jednolity. Nie wydaje się jednak pożądanym tworzenie rezerw na poziomie wyniku finansowego netto banku. Takie rozwiązanie mogłoby zahamować rozwój instytucji.

W celu utrzymania zrównoważonego poziomu obciążeń (w konsekwencji na materializację ryzyka prawnego) oraz dodatniego wyniku finansowego – w ocenie autora niniejszego tekstu – wydaje się rozsądne rozważenie:

- 1) obniżenie wysokości bufora ryzyka systemowego o 1 p.p.;
- 2) możliwość odliczenia wysokości rezerw i odpisów od składki na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków;
- 3) przeznaczenie podatku bankowego na cele BFG (kompetencje ustawodawcy);
- 4) dokonanie przeglądu wag ryzyka służących do określenia Aktywów Ważonych Ryzykiem oraz zmniejszenie wag w tych obszarach, gdzie różnice pomiędzy Polską a państwami członkowskimi UE są największe;
- 5) wprowadzenie regulacji umożliwiających emitowanie instrumentów AT, co pozwoli polskiemu sektorowi bankowemu na zwiększenie dostępu do kapitału T1;
- 6) wprowadzenie rozwiązania systemowego typu Asset Management (*bad bank*), które pozwoli na budowanie instytucjonalnych rozwiązań w zakresie utylizacji złych aktywów w sektorze bankowym;
- 7) wykluczenie z systemu składek na fundusz restrukturyzacyjny BGK, dla banków, które w opinii KNF wprowadziły efektywny mechanizm polubownego rozwiązania sporu z kredytobiorcami.

Opisane wyżej rozwiązania nie tylko odciążą banki, których portfel aktywów kredytów walutowych jest najwyższy, ale polepszyłyby rentowność całego sektora bankowego. Bowiem – w ocenie autora – dzięki prowadzonej restrykcyjnej polityce nadzoru (KNF), wyższych niż w innych państwach UE wymogach kapitałowych – stabilność sektora bankowego nie jest bezpośrednio zagrożona. Jednak spadek rentowności z powodu nadmiernego obciążenia mógłby doprowadzić do groźby utraty płynności, co w połączeniu z innymi nieoczekiwanymi szokami makroekonomicznymi

⁶¹ https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_UKNF_ws_orzeczenia_TSUE_67281.pdf (dostęp: 12.05.2020).

⁶² <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rezerwa-portfelowa-mBanku-na-kredyty-frankowe-utworzona-w-IV-kw-2019-r-wynosi-293-mln-zl-7804891.html> (dostęp: 12.05.2020).

nymi mogłoby doprowadzić do potencjalnego zagrożenia dla stabilności sektora bankowego w Polsce.

Wydaje się, że przedstawione rozwiązania innych krajów regionu CEE okazałyby się niekorzystne dla sektora bankowego w Polsce, a więc również dla wszystkich klientów korzystających z usług bankowych. Nie należy dodatkowo obniżać i tak spadającej rentowności banków komercyjnych w Polsce. Dzięki spłatom dokonywanym przez kredytobiorców „frankowych” wartość zobowiązań banków w CHF systematycznie spada, których współczynnik nie jest tak wysoki jak był np. na Węgrzech. Dobrym rozwiązaniem wydaje się wsparcie banków w przewalutowaniu, tak aby robiły to we własnym zakresie – jak w Rumunii. Pozwoli to rozłożyć ciężar takiej operacji w czasie. Warto zwrócić uwagę na fakt wyjątkowo dobrej kapitalizacji polskich banków w porównaniu z innymi państwami UE. Jest więc obszar, w którym można by dokonać pewnych ustępstw, aby zachęcić kredytodawców do współpracy z kredytobiorcami. Jednakże celem nadrzędnym powinna być stabilność finansowa w otoczeniu narastającego ryzyka makroekonomicznego.

Podsumowanie

„Kredyty frankowe” stały się nieodłącznym elementem obrazu polskiego sektora bankowego. Z powodu dużego zainteresowania mediów temat ten stał się silnie nacechowany pejoratywnie. Jednak trzeba zwrócić uwagę na okoliczności, które towarzyszyły pojawieniu się kredytów waloryzowanych do walut obcych w ofercie banków. Z powodów zewnętrznych są one obciążone podwyższonym ryzykiem dla stabilności sektora bankowego w Polsce. Warto pamiętać, że ryzyko to również szansa. Tak właśnie był postrzegany przedmiot niniejszej pracy w momencie zaistnienia problemu na polskim rynku.

Dla nadzorczy pojawił się problem, który mógłby zachwiać nie tylko rynkiem finansowym państwa, ale również całą gospodarką. Skutecznie podjęte w porę działania przez instytucje „sieci bezpieczeństwa” spowodowały odsunięcie w czasie największego zagrożenia. Należy ocenić odporność polskiego sektora jako wysoką. Negatywne konsekwencje ostatnich wydarzeń, jak np. następstwa wyroku TSUE, mogą nadejść w dalszej perspektywie. Niepokojąca wydaje się niska rentowność polskiego sektora bankowego, który – w razie ewentualnych szoków makroekonomicznych w połączeniu z roszczeniami niezadowolonych klientów banków – może chwilowo utracić płynność, co by zagroziło stabilności sektora. Negatywnie należy ocenić również zbyt wysokie obciążenie sektora, który przez to nie jest w stanie finansować gospodarki na odpowiednim poziomie. Może to w efekcie spowolnić inwestycje i zahamować rozwój gospodarczy. Taki obrót sprawy doprowadziłby do rzeczywistego zubożenia polskiego społeczeństwa.

Działania zaproponowane przez różne podmioty życia publicznego powinny być oderwane od dzisiejszej koniunktury politycznej i traktować stan polskiej bankowości jako istotny element funkcjonowania całego państwa. Wydaje się więc zatem,

że doniosłą rolę przyszło odgrywać organom tzw. sieci bezpieczeństwa: BFG, KNF i NBP. Tylko te instytucje są zdolne do wypracowania rozwiązania, które będzie najlepszym z możliwych dla wszystkich stron, uwzględniając całokształt polskiej gospodarki oraz dobrobyt kolejnych pokoleń.

Niniejsza praca nie uwzględnia wydarzeń, które występują od końca pierwszego kwartału 2020 roku. Pandemia COVID-19 spowodowała zachwianie światowym łańcuchem gospodarczym. Konsekwencją tego jest potrzeba jak najszybszego rozwiązania problemu kredytów walutowych w CHF w celu utrzymania stabilności sektora bankowego, podtrzymania akcji kredytowej oraz odbudowy wzrostu gospodarczego po ustąpieniu wspomnianej pandemii.

Bibliografia

Beer Ch., Ongena S., Peter M., *Borrowing in Foreign Currency: Austrian Households as Carry Traders*, Swiss National Bank 2009, https://www.snb.ch/n/mmr/reference/sem_2009_06_14_peter/source/sem_2009_06_14_peter.n.pdf

BFG, Sytuacja w sektorze bankowym. Informacja miesięczna. Grudzień 2019, https://www.bfg.pl/strefa_dokumentow/sytuacja-w-sektorze-bankowym/ (dostęp: 08.05.2020)

BFG, Sytuacja finansowa w sektorze bankowym wg stanu na 31 grudnia 2020 r. <https://www.bfg.pl/wp-content/uploads/informacja-miesieczna-2020.12-www.pdf>

EBC, FINANCIAL STABILITY REVIEW JUNE 2010, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/financialstabilityreview201006en.pdf> (dostęp: 04.05.2020).

European Financial Congress, Konsekwencje prawne, ekonomiczne i społeczne wyroku TSUE w sprawie kredytów „frankowych”, Sopot luty 2020, https://fundacjacms.pl/wp-content/uploads/2020/02/Raport_Konsekwencje-wyroku-TSUE-w-sprawie-kredytow-frankowych.pdf (dostęp: 12.05.2020).

Fischer A.M., Yeşin P., *Foreign currency loan conversions and currency mismatches*, SNB 2009, https://www.snb.ch/n/mmr/reference/working_paper_2019_04/source/working_paper_2019_04.n.pdf (dostęp: 10.05.2020).

GUS, Wyniki finansowe banków w 2020 roku, kwiecień 2021, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5503/5/25/1/sygnalna_wyniki_finansowe_bankow_w_2020_roku.pdf

Jabłoński M., Koźmiński K., *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.

KNF, BION – PTE – mapa ryzyka, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/BION_PTE_mapa_ryzyka.pdf (dostęp: 10.05.2020).

KNF, INFORMACJA w zakresie skutków projektu ustawy o sposobach przywrócenia równości stron niektórych umów kredytu i umów pożyczki. Wpływ na instytucje kredytowe, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Skutki_finansowe_projektu_58134.pdf (dostęp: 12.05.2020).

KNF, Materiał analityczny KNF – opinia KNF (druk nr 729, 811, 877), http://konfederacjalewiatan.pl/aktualnosci/2017/1/_files/2017_04/Materia_analityczny_KNF.pdf (dostęp: 22.06.2021).

KNF, Przypomnienie publicznej dyskusji o kredytach walutowych, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/knf_130218_przypomnienie_publicznej_dyskusji_CHF_40728.pdf, s. 3., (dostęp: 26.07.2021).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2007 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_banki_2007_8627.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2008 roku – wersja ostateczna, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_banki_2008_10241.pdf (dostęp: 04.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2009 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Banki%202009_raport_22743.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2010 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Banki_2010_26414.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2011 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_2011_31319.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2012 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_w_2012_pdf_34744.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2013 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJ_BANKOW_2013_37856.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2014 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2014_12_41472.pdf (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2015 roku.

KNF, Raport o sytuacji banków w 2016 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2016_54435.pdf (dostęp: 12.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2017 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2017_12_61471.pdf (dostęp: 12.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w 2018 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2018_65694.pdf (dostęp: 12.05.2020).

KNF, Raport o sytuacji banków w I kwartale 2019 roku, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/RAPORT_O_SYTUACJI_BANKOW_2019_I_Q_66645.pdf (dostęp: 12.05.2020).

KNF, SYTUACJA FINANSOWA BANKÓW W 2005 R. SYNTEZA, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/synteza_2005_4737.pdf (dostęp: 04.05.2020).

KNF, SYTUACJA FINANSOWA BANKÓW W 2006 R. SYNTEZA, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/synteza2006_4736.pdf, (dostęp: 05.05.2020).

KNF, Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na koniec 2018 r. Aneks do „Raportu o sytuacji banków w 2018” https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/KREDYTY_MIESZKANIOWE_I_KONSUMPCYJNE_2018.pdf (dostęp: 09.05.2020).

Lissowska M., Szulfer J., *Cykl mieszkaniowy a system bankowy – przypadek Polski*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH, Warszawa 2012.

Mielus P., *Wpływ sanacji kredytów frankowych na rynek swapów walutowych w PLN*, <https://journals.umcs.pl/h/article/view/5124> (dostęp: 12.05.2020).

Mikołajczyk M., *Bankowość hipoteczna*, [w:] M. Zaleska (red.), *Świat Bakowości*, Difin, Warszawa 2018.

Młynarska-Sobaczewska A., *Opinia w przedmiocie ustawy o szczególnych zasadach restrukturyzacji walutowych kredytów mieszkaniowych w związku ze zmianą kursu walut obcych do waluty polskiej*, Biuro Analiz Sejmowych, <https://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/0/AB-2697F06B466972C1257EC1002A8775/%24File/i1989-15A.rtf> (dostęp: 22.06.2021).

NBP, Do druku nr 3660 – opinia NBP, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/8515B1F5CB-6F3D16C1257E9800392AA1/%24File/3660-003.pdf> (dostęp: 22.06.2021).

NBP, Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2019, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf122019.pdf> (dostęp: 08.05.2020).

NBP, Raport o stabilności systemu finansowego, czerwiec 2021, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf062021.pdf?v=2>

NBP, Raport o sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych w Polsce w latach 2002–2009, https://www.nbp.pl/publikacje/rynek_nieruchomosci/raport_2002_2009 (dostęp: 15.05.2020).

Radzikowski M., *Kontrowersje w postrzeganiu kredytów w walutach obcych w Polsce i ich weryfikacja w ujęciu ekonomiczno-finansowym*, Wrocław Economic Review 24/1, <http://wuwr.pl/ekon/article/view/8486> (dostęp: 05.05.2020).

Szelągowska A., *Rozwiązania dotyczące kredytów hipotecznych w walutach obcych w krajach Unii Europejskiej*, Kancelaria Senatu RP, Warszawa 2018, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/4891/plik/oe-270.pdf> (dostęp: 10.05.2020).

UKNF, Komunikat Urzędu KNF w związku z orzeczeniem TSUE, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_UKNF_ws_orzeczenia_TSUE_67281.pdf (dostęp: 12.05.2020).

Wiatr M.S., Niedziółka P., *Ryzyko bankowe*, [w:] M. Zaleska (red.), *Świat Bakowości*, Rozdział 3, Difin, Warszawa 2018.

ZBP, Raport AMRON-SARfin, Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości 4/2019, https://zbp.pl/getmedia/9b70af88-8203-4f1d-822e-b5ed8a798783/Raport-AMRON-SARFiN-Nr-4-2019_PL (dostęp: 10.05.2020).

Akty prawne

FMA Minimum Standards for the Risk Management and Granting of Foreign Currency Loans and Loans with Repayment Vehicles (FMA-FXTT-MS) of 01.06.2017 https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Austria/FMA-FXTT-MS_2017_EN.pdf (dostęp: 12.05.2020).

Rekomendacja P dotycząca zarządzania ryzykiem płynności finansowej banków, KNF, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/rekomendacja_P_032015_43779.pdf (dostęp: 18.08.2020).

Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Nowelizacja_Rekomendacji_S_3_12_2019_67953.pdf (dostęp: 12.05.2020).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Capital Requirements Regulation, CRR).

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana, Dz. Urz. C 202 z 2016 r.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93, Dz.U. z 2019 r. poz. 1145, 1495).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. 1997 Nr 140 poz. 939 Dz.U. z 2019 r. poz. 2357, z 2020 r. poz. 284, 288, 321.

Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111650984/O/D20110984.pdf> (dostęp: 11.05.2020).

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej (Dz.U. 2015 poz. 1925, Dz.U. z 2019 r. poz. 2138.).

Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. 2016 poz. 68., Dz.U. z 2019 r. poz. 1836).

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r. Sygn. akt III CSK 159/17, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/III%20CSK%20159-17-1.pdf> (dostęp: 11.05.2020).

Zalecenie Europejskiej Rady Ryzyka Systemowego z dnia 21 września 2011 r. dotyczące udzielania kredytów w walutach obcych, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/recommendations/2011/ESRB_2011_1.en.pdf (dostęp: 12.05.2020).

Publikacje prasowe

BIK, Portfel frankowicza, <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/386907/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2018-03-21> (dostęp: 09.05.2020).

BIK, Portfel frankowicza, <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/455049/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2019-08-05> (dostęp: 09.05.2020).

BIK, Portfel frankowicza. <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/483350/aktualnosci-bik-portret-frankowicza-2020-02-04> (dostęp: 08.05.2020).

<https://balkaninsight.com/2018/07/13/croatian-swiss-franc-borrowers-declare-victory-over-banks-07-13-2018/> (dostęp: 10.05.2020).

https://rf.gov.pl/aktualnosci-z-rynku/bankowosc-i-rynek-kapitalowy/Rzecznik_Finansowy_nie_ma_podstaw_do_roszczen_bankow_wobec_frankowiczow_za_korzystanie_z_kapitalu_23108 (dostęp: 11.05.2020).

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rezerwa-portfelowa-mBanku-na-kredyty-frankowe-utworzona-w-IV-kw-2019-r-wynosi-293-mln-zl-7804891.html> (dostęp: 12.05.2020).

<https://www.fma.gv.at/en/fma-survey-on-foreign-currency-loans-in-the-4th-quarter-of-2019-outstanding-volume-has-fallen-by-three-quarters-since-its-peak-in-2008/> (dostęp: 10.05.2020).

<https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html#xfmolssoh1> (dostęp: 12.05.2020).

<https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html?i=4411#hyxq68qa41> (dostęp: 11.05.2020).

<https://www.mbank.pl/relacje-inwestorskie/komunikaty-gieldowe/komunikat.html?i=4420> (dostęp: 12.05.2020).

<https://www.prezydent.pl/download/gfx/prezydent/pl/defaultaktualnosci/5418/187/1/ustawa.przywrocenie.rownosci.stron.15.01.2016l.pdf> (dostęp: 12.05.2020).

<https://wgospodarce.pl/informacje/29983-rzecznik-knf-wyliczenia-komisji-w-sprawie-ustawy-spreadowej-gotowe> (dostęp: 11.05.2020).

Oppenheim K., *Kulisy „frankowej” katastrofy*, <https://polskatimes.pl/kulisy-frankowej-katastrofy/ar/12077676> (dostęp: 04.05.2020 r.).

Stypułkowski C., *Franki niestety istnieją*, <http://cezarystypulkowski.pl/2019/01/08/franki-niestety-istnieja/> (dostęp: 05.05.2020).

Wiewiórowska-Domagalska A., *Prawo z tektury. Państwo mogło zapobiec problemom frankowiczów [HISTORIA KRYZYSU]*, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/1424985,rola-panstwa-w-kryzysie-frankow1.1ym.html> (dostęp: 04.05.2020).